בס"ד

מעדני שבת

– מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה –

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

פרשת וירא תשפ"ז

גליון 537

להתפלל עבור אחרים

כתיב (כ, יז) 'ויתפלל אברהם על אבימלך וגו', איתא בגמ' (ב"ק צ"ב.) אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, דכתיב 'ויתפלל אברהם על אבימלך' וכתיב בתריה 'וה' פקד את שרה כאשר אמר', כאשר אמר אברהם על אבימלך.

כתבו התוס' שעל ידי תפילת אברהם על אבימלך ילדה שרה בריוח בלא צער, כמו שהתפלל על אבימלך, אבל עצם ענין ההריון והלידה כבר הובטח לאברהם מעיקרא על ידי המלאכים שבאו לבקרו בפסח שלפניו.

המהרש"א כתב שלפי דברי התוספות במסכת ראש השנה שאברהם נימול ביום הכיפורים אפשר לומר שהמלאכים באו לבשר את אברהם אחרי שהוא התפלל על אבימלך.

העץ יוסף (על עין יעקב) מפרש הטעם שהוא נענה תחלה משום שכשאדם זוכה להתפלל לפני ה' להמתיק הדין מלמעלה ולהוריד ישועה ורחמים וחסדי ה', אז בהכרח שתרד הישועה והברכה דרך צנור שורש נשמתו אשר למעלה ומשם אל שורש נשמתו למטה ומשם תתחלק לכל שארי נשמות על ידי הצנורות היורדים מנשמה לנשמה, וכיון שבא הישועה קודם לשורש נשמתו למעלה ולמטה, לכן כשהוא צריך לאותו דבר הרי תיכף נשרש בו הישועה לאותו דבר ואח"כ מתחלק לחבירו.

איתא בגמ' (ברכות נ"ה.) האי מאן דחזי חלמא יאמר וכו' בין שחלמתי על עצמי ובין שחלמתי על אחרים כו', וכתב המ"א (ק"ל סק"ב) דצ"ל מקודם בין שחלמתי על אחרים, יען כי המתפלל על חבירו הוא נענה תחלה.

התורה תמימה בפרשתינו תמה עליו דלא אמרו בגמרא רק שאם מתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר והוא אינו מתפלל אז על עצמו הוא נענה תחלה אבל כשמתפלל תפלה כללית יכול לבקש על עצמו תחילה, כי אדם קרוב לעצמו וחייך קודמין, וראיה לזה מתפלת רבי נחוניא בן הקנה (ברכות כ"ז:) יהי רצון שלא אכשל בדבר הלכה ולא יכשלו חברי בדבר הלכה, הרי שביקש מקודם על עצמו.

אכן מצאתי בתפארת ישראל (ברכות ד' בועז אות ב) שכתב דוקא בדבר גשמי ראוי להתפלל תחילה על חבירו אבל ברוחניות רשאי אדם להקדים להתפלל על עצמו.

עוד איתא בגמ' (ברכות י"ב:) אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא, שנאמר 'גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם'. אמר רבא אם תלמיד חכם הוא (זה שצריך לרחמים) צריך שיחלה עצמו עליו.

איתא בגמ' (נדרים מ'.) כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים, כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות, כי המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד של"ה ד') ומה"ט אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מיקל עליו חליו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בג' שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חליו ויתייאש מלבקש עליו רחמים. והרמ"א כתב שם וכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים המצוה.

בחשוקי חמד (ב"ק שם) כתב שהמתפלל על חולה מקיים כמה וכמה מצוות עשה. א. ואהבת לרעך כמוך כמבואר בספר יסוד ושורש העבודה (שער פ"ז). ב. גמילות חסדים, שגומל חסד עם חבירו, ועיקר מצות ביקור חולים הוא שמתפלל עליו. כדאמרינן בגמ' (נדרים מ'.) כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה. ג. וחי אחיך עמך. ד. והשבותו לו, שאמרינן בגמ' (ב"ק פ"א:) לרבות השבת גופו. ה. ורפא ירפא לשיטת החובות הלבבות (שער הבטחון ד') שהוא מצוה לרפאות.

בספר משנת פיקוח נפש (עמוד רע"ח אות יד) דן כשיש חולה מסוכן אם חייבים להתפלל עליו משום אזהרה דלא תעמוד על דם רעיך.

איתא בגמ' (ברכות כ"ט:) אמר אביי לעולם לישתף אינש נפשיה בהדי צבורא. רש"י מפרש שלא יתפלל בלשון יחיד אלא בלשון רבים, שמתוך כך תפלתו נשמעת.

המ"א (ק"י סק"י) כתב דוקא תפילה הקבועה לרבים צריך לאומרה בלשון רבים כגון תפילת הדרך, משא"כ תפילה שלא קבועה לרבים אלא שרבינו הקדוש הוא זה שנהג לאומרה כדוגמת 'יהי רצון שתצילני וגו' שאמרים בתפילת שחרית היא נאמרת בלשון יחיד.

וכן מצינו בגמ' (שבת י"ב:) אמר רבי חנינא מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל. רש"י מפרש שמתוך שכוללן עם האחרים תפלתו נשמעת בזכותן של רבים.

איתא בגמ' (ברכות י'.) הנהו בריוני דהוו בשבבותיה דרבי מאיר והוו קא מצערו ליה טובא הוה קא בעי רבי מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלימותו, אמרה ליה ברוריא דביתהו מאי דעתך משום דכתיב 'יתמו חטאים', מי כתיב חוטאים חטאים כתיב, ועוד שפיל לסיפיה דקרא ורשעים עוד אינם כיון דיתמו חטאים ורשעים עוד אינם, אלא בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה ורשעים עוד אינם, בעא רחמי עלויהו והדרו בתשובה.

המהרש"א מקשה האיך מועילה בקשת אדם על חברו להחזירו בתשובה, והרי אמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ועל עצמו מועילה, משום שהבא לטהר מסייעין אותו. והחזו"א (סוף או"ח) ביאר שגם תפילת אדם מישראל על חברו נחשבת כבחירה והשתדלות בידי אדם, כי כל ישראל נחשבים כאיש אחד, וכיון ששב בתשובה על ידי תפלת אדם, מתייחס הקירוב לאדם שבקשו. ואין הקירוב בכפיה ופיתוי נחשב יותר השתדלות מתפלה שישוב בתשובה.

האגרות משה (או"ח ד' מ') מתרץ שהתפילה היתה שלא יהא להם נסיונות וממילא ישובו שלא היו חוטאים אלא מחוסר פרנסה וכדומה. ועוד יש לפרש שהתפלל שהקב"ה יזמין להם שישמעו דברי מוסר מאנשים צדיקים וישובו עי"ז בתשובה

בספר חסידים (רי"ח) כתב אדם שהתחנן על חבירו אף על פי שלא הועיל כשיבא הוא או זרעו לאותו צער הקדוש ברוך הוא זוכר מה שעשה לחבירו כשנעשה לו זה המאורע ומושיע.

כתיב (יח, כז) 'ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל ה' ואנכי עפר ואפר, אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה כו'. רבים תמהו מה ראה אברהם להזכיר דוקא כאן ענין זה שהוא עפר ואפר.
החתם סופר מפרש כי חטא סדום היה שלא למדו מאברהם איך להאמין בה', ובמה שנוגע לבין אדם לחברו טובת לבו ורוב חסדיו. והנה באמת מאדם גדול ומפורסם ראוי ונכון ללמוד וליקח מוסר, אבל מאדם פשוט ושפל ברך אין להאשים למי שאינו לומד ממנו. ואברהם רצה להתנצל אותם לפני הקב"ה ואמר 'הנה נא הואלתי לדבר', אני הייתי הראשון שפרסמתי שמו של הקב"ה ואני התחלתי להודיע ברבים דרכיך (הואלתי הוא לשון התחלה, לדבר היינו לקרבם אל האמונה לדבר אל לבם), והיה להם ללמוד ממני, אבל אנכי עפר ואפר, מי אנכי שילמוד איש ממני, ולכן אין להאשימם על זה.
עוד יש לפרש עפ"י מה שכתב רש"י שביקש שהקב"ה יצרף שכינתו עם ט' להיות עשרה לכל כרך, וזה אינו דרך כבוד למעלה, לכך הקדים שגם זה שהקב"ה משרה שכינתו עלי אינני ראוי כי אנכי עפר ואפר ורק מחסד ה' ולא כלו רחמיו וחסדיו הוא משרה שכינתו על אברהם, א"כ גם זה יעשה שיצרף למנין עשרה.

איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק יד) עשר ירידות ירד הקב"ה על הארץ, ואלו הן אחת בגן עדן, ואחת בדור הפלגה, ואחת בסדום כו', ומפרש שם (פרק כה) ירידה שלישית שירד הקב"ה לסדום כו' ואמר להם אל תביטו אחריכם, שהרי ירד שכינתו של הקב"ה שימטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש. עדית אשתו של לוט נכמרו רחמיה על בנותיה הנשואות בסדום, והביטה אחריה לראות אם היו הולכות אחריה אם לאו. וראתה אחריה השכינה, ונעשית נציב מלח, ועדיין היא עומדת, כל היום לוחכים אותה השורים ויורדת על רגליה.

כתיב (כא, ח) 'ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק'. איתא במדרש (קהלת פרשה ז) על הפסוק 'טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו', אמר ר' סימון מצינו שהלכו לבית המשתה ולא נתפרשו שמותן, לבית האבל ונתפרשו שמותן, עוג הלך במשתה אברהם ולא נתפרש שמו, שלשת ריעי איוב הלכו לבית האבל ונתפרשו שמותן, מצינו שהלכו לבית המשתה ולא נדחו מגיהנם, והלכו לבית האבל ונדחו מגיהנם, עוג היה במשתה אברהם ולא נדחה מגיהנם, ואלו שהלכו לבית האבל נדחו מגיהנם.

כתיב (כא, יד) 'ותלך ותתע במדבר באר שבע', רש"י מפרש שחזרה לגלולי בית אביה. ר' חיים שמואלביץ תמה הרי הגר היתה בביתו של אברהם והשיגה דרגות גבוהות עד שזכתה לראות מלאכים, והגיעה לכל זה מתוך הכרה שמוטב שתהא שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר, א"כ כיצד חזרה לגילולי בית אביה.
ומתרץ שכיון שהגר באה להסתופף בצילו של אברהם רק מתוך רצונה שחשבה אז שזה יותר טוב וזה הרצון שלה, ולא שיעבדה את עצמה לזה אלא עשתה מה שהיתה רצונה לעשות, א"כ זה הכל תלוי ברצון שלה וכשהיא רוצה אחרת היא עוברת לעשות דברים אחרים, כי מה שהיתה אצל אברהם היה רק משום הבנתה ואילו עכשיו היא מבינה אחרת. אבל אדם צריך לעשות את עצמו בבחינת עבד להקב"ה ולשמור מצותיו לא מחמת הבנתו אלא משום שכך הוא רצון ה' והוא עבד שלו ומוכרח לעשות רצון ה' וממילא הוא ממשיך לעשות כן תמיד ולא תלוי בהבנתו.